

AKTÜEL OLAYLAR

KÖY KALKINMASI PİLOT BÖLGE VALİLERİ TOPLANTISI

Dr. Cevat GERAY

Köy İşleri Bakanlığınca 10 ve 13 Mayıs 1965 günleri arasında Ankara'da düzenlenen «Toplum Kalkınması Pilot Bölgeleri Valileri Toplantısı», köy kalkınmasıyla ilgili çeşitli sorunların ve uygulamalardan elde edilen sonuçların gözden geçirilmesine ve bazı çözüm yollarına varılmasına yardım etmiştir. İlgili Bakanlıklar ve kuruluşlar yetkilileriyle köy kalkınması pilot bölge çalışmalarına sahne teşkil eden illerimizin valileriyle Üniversite mensuplarının katıldıkları toplantıda toplum kalkınmasına ilişkin ana konular üzerinde konferanslar verilmiş ve özellikle grub çalışmaları yapılmıştır.

Toplantıda ele alınan başlıca sorunlar ve varılan sonuçlar hakkında bir özet vermeyi faydalı buluyoruz.

KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI VE TOPLUM KALKINMASI

Toplantıyı bir konferansıyla açan bakanlık müşteşarı Prof. Dr. Necmi Sönmez, bakanlığın toplum kalkınması konusundaki görevlerini açıklayarak bunları üç noktada özetlemiştir: (a) Toplum kalkınmasının benimsenmesi ve gerçekleştirilmesi için eğitim, (b) Eğitimle toplum kalkınmasına yönelik vatandaşların ve personelin uygulamaya geçmelerini sağlayacak uygulamalar, (c) Koordinasyon. Bakanlığın birinci ana görevi, toplumun davranışlarını değiştirmeye yönelmiştir. Toplumun örgütlenmesi için de buna ihtiyaç vardır. Halk Eğitimi örgütü genellikle bundan sorumlu olacaktır. Yüksek kademedeki görevlilerin eğitimi için bir Toplum Kalkınması ve Köy Araştırmaları Enstitüsü kurulmak üzeredir. İllerde de il ve ilçe personeli, saha elemanları ve köy önderleri eğitimi için

enstitüler kurulması düşünülmektedir. İkinci ana görev ise, toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi, toprak reformu, toprak dağıtımı ve iskân işleri, köy yolları, içme suları, elektrifikasyon işleri şeklinde özetlenebilir. Üçüncü fonksiyon, yatay ve dikey koordinasyonun gerçekleşmesi amacını gütmektedir. Bakanlık bu konuda ciddî güçlüklerle karşı karşıyadır.

Prof. Sönmez, çalışmaların halkla beraber halk için sözüyle ifade edilebileceğini, hizmetlerde duyulan ihtiyaçlarla gerçek ihtiyaçların meczedileceğini, toplumların kendi kendine yeterli duruma getirmek üzere destekleneceğini, köy kalkınmasını, sosyolojik, ekonomik, fiziksel ve kültürel açılardan tüm olarak kapsayan çalışmaların geliştirildiğini belirtmiştir.

TOPLUM KALKINMASI KAVRAMI

«Toplum Kalkınması Kavramı» konulu konferansında Siyasal Bilgiler Fakültesinden Profesör Fehmi Yavuz, toplum kalkınmasının ulusal kalkınma demek olmadığını, ana toplumu meydana getiren mahallî toplulukların kalkınmasının toplum kalkınmasına konu teşkil eylediğini belirttikten sonra, geri kalmış memleketlerde kütlede kendine ve devlete karşı güvensizlik duygusunun yaygın bulunduğunu, köye daima vermek için değil, almak için gidilmesinin bunda büyük rol oynadığını, din adamlarının, ağaların fakir köylüyü istismar ettiklerini, halka dünyanın geçiciliği inancını aşılıyarak onu ataletle sevkettiklerini, böylece kendilerinin daha da zengin olduklarını açıklamıştır. Bunun sonucu olarak akıl dışı kuvvetlerden yardım dileyen bu kütlelerde yeniliğe karşı halkın direnç gösterdiğini belirten Prof. Yavuz, bu fasit dairenin kırılması için, yeni fikirleri halka benimsetmek üzere daha etkili ve devamlı bir çalışma yapılması gerektiğini, her defasında yeni bir şey elde etmek isterken eldekinden olma korkusunun ve yeniliklerin zorla kabul ettirilmeye çalışılmasının yeniliklere karşı direnci arttırdığını bildirmiştir. Prof. Yavuz halkın hem kendine hem de devlete olan güvensizliğini yoketmek için toplum kalkınmasının birtakım imkânlar sağladığını açıklayarak, köylerde grubları peşinden sürükleyen, yenilikleri kabulde atılganlık eden mahallî önderlerden yararlanılması gereğine işaret etmiştir. Toplum kalkınmasıyla, halka herşeyden önce projelerin devletin projeleri olmadığını, onların kendi projeleri olduğunu benimseterek, kafamızdakini onlara dikte edecek yerde onların problemlerini kendilerine buldurmak, çözüm yolları bulmalarına yardımcı olmak gerekmektedir. Halkın güvenini ka-

zanmak için köylünün şiddetle duyduğu, uykusunu kaçırdığı ihtiyaçlardan hareketle kısa sürede sonuç veren projeler öncelikle ele alınmalıdır.

Yapılan tartışmalarda örgütleşmede kimin ne yapacağı bilinmeden illerde toplum kalkınması projelerine gidilmesinin sakıncalı olduğu belirtilmiştir. Profesör Yavuz, cevabında, politikacıların süratle sonuç almak istediklerini, bilim adamlarının da pek yavaş davrandıklarını, idarecilerin ise zamanı iyi değerlendirerek belli sonuçları zamanında gerçekleştirme eğiliminde olduklarını belirttikten sonra, pilot bölgeler dışındaki çalışmaların da memleketimizde denenmekte olan toplum kalkınması espirisi içinde yürütülmesinde fayda bulunduğunu, bu bakımdan yayılma konusunda dikkatli davranılması gerektiğini ifade etmiştir.

ŞUMULLÜ KIRSAL PLÂNLAMA

Köy İşleri Bakanlığında Dr. Ziya Özel de «Şumullü Kırsal Alan Plânlaması» konulu konferansında, millî ekonomik plânlama sonuçlarını köy hayatına etki yapan faktörleri entegre edecek bir plânlamaya olan ihtiyacı açıkladıktan sonra, makro ve mikro plânlarda bölge plânı kanalıyla ilgi kurulabileceğini, kırsal plânlamanın köy topluluklarının ekonomik ve sosyal problemlerine pratik çözüm yolları bulacak bir kalkınma politikası gerektirdiğini açıklamıştır. Böyle bir politika ile, ferdî gelirlerin arttırılması, köy ve şehir topluluklarının yaşama standartlarının aynı seviyeye getirilmesi, hizmetler bakımından farklılaşmanın giderilmesi gibi amaçları gütmeye gereklidir. Dr. Özel, şumullü kırsal plânlama teknikleri hakkında da açıklamalarda bulduktan sonra, ana hedefin insan olduğunu, köy kalkınmasının ekonomik, sosyal ve örgütsel olmak üzere, üç temel hedefe yöneldiğini, basit işlerden işe başlanması, verimliliğin arttırılması ve işlerin yatırımlara değil teknik bilgilere yönelmesi gerektiğini bildirmiştir. Sorulan bir soru üzerine Dr. Özel, toplum kalkınmasıyla şumullü plânlama arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmış, toplum kalkınmasının kırsal plânlama amaçlarının halka benimsetilmesi ve halk katılımının sağlanması bakımından destekçi olacağını belirtmiştir.

Çok yönlü kırsal plânlama olarak da ifade edilen şumullü kırsal plânlama çalışmalarıyla toplum kalkınmasının henüz ilişkileri Köy İşleri Bakanlığınca açık ve seçik bir şekilde ortaya konmamıştır. Seçilen pilot illerde şumullü kırsal çalışmalara girişildiği bir sırada, bu plânlamanın toplum kalkınmasının dışında ve ondan

ayrı bir çalışma olarak yürütüldüğü yolunda haklı endişeler vardır. Bilindiği gibi, kırsal plânlama, gerçek ihtiyaçlardan hareket eden ve daha çok halk için halkla beraber halk tarafından yapılan bir plânlama değil, halk için plâncılar tarafından yapılan, yani yukarıdan ve dışardan köye götürülen plânlama şeklidir. Toplum kalkınması ise halkla birlikte plânlamadır ve çok defa en çok duyulmakta olan ihtiyaçlardan hareket etmekte, duyulmayan gerçek ihtiyaçların duyurulmasını da sağlamaktadır. Dr. Özel'in belirttiği, destekleme ve benimsetme faydaları dışında toplum kalkınmasının, her türlü plânlı çalışmaların başarısı için gerekli eğitimsel ortamın yaratılması, halkın yapılacak plânlı çalışmalardan geniş ölçüde yararlanabilmesi, sorunlarını ele alarak bunlara çözüm yolları bulması, bunlar için gerekli mahallî önderliğin yaratılması, geliştirilmesi, kooperatif ve gönüllü kuruluşlar halinde halkın örgütlenmesi alanlarında da etki ve katkıları vardır.

Aslında şumullü plânlama ile toplum kalkınması plânlamasını birbirini tamamlayan ve birbirinden vazgeçilmez iki oluşum olarak görenler daha gerçekçi bir anlayışı savunmaktadırlar. Toplum kalkınmasını dikkate almayan bir kırsal plânlama, daha önce girilmiş örnek köy plânlamalarında karşılaşılan güçlüklerle karşılaşmak tehlikesi taşımaktadır. Bunun gibi, gerçek ihtiyaçlara dayanan plânlarla ilişkisi kurulmayan, bölge ve memleket çepindeki plânlı çalışmaların dışında kalan toplum kalkınması da başarısızlığa uğrayabilir.

TOPLUM KALKINMASINDA EĞİTİMİN ROLÜ

«Eğitimin Toplum Kalkınmasındaki Rolü» başlıklı rapor eğitim konusundaki grub çalışmalarına esas alınmıştır. Raporda, toplum kalkınması sadece eğitimden ibarettir şeklindeki yanlış anlaşılmalara değinilmekte, kalkınmada insan faktörünün ve insan kaynaklarının harekete geçirilmesi zorunluluğuna işaret olunarak ekonomik büyümede insan beceri ve bilgisinin önemi belirtilmektedir. Toplum kalkınmasında halkın girişkenliği ele alması birinci plânda yer almaktadır. Bu girişkenliğin geliştirilmesi ve halkın kalkınma ilkelerine yönetilmesi büyük ölçüde eğitimsel bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Eğitimsel yollarla halkta kalkınmaya karşı olan davranış ve düşüncelerin değiştirilmesi gerekmektedir. Kütleye etki yapmak için eğitimcilerin gurblarla çalışmanın yollarını iyi bilmeleri gereklidir. Köy halkıyla temasta bulunan her hükümet memurunun eğitimcilik yönü olmalıdır. Memurların halkla temas

ve işbirliği, diğer görevlilerle takım çalışması yapması bu konuda eğitime tâbi tutulmakla mümkün olabilir. Bu amaçla, örgün eğitim kurumları dışında, her kademedeki memurları toplum kalkınmasına yöneltmek üzere toplum kalkınması eğitimi veren kurumlara ihtiyaç vardır. Bu amaçla, yüksek seviyede bir eğitim vermek üzere merkezde, 1965 yılı programı uyarınca Millî Toplum Kalkınması Enstitüsü kurulmak üzeredir. Bunu, illerdeki toplum kalkınması enstitüleri izleyecektir.

Yapılan grub çalışmaları sonucunda hazırlanan raporda ise, köye hizmet götüren bütün örgütlerde görevli personelin kendi hizmet alanlarında yetişme, toplum kalkınmasına yöneltme amacıyla eğitime tâbî tutulmaları gereği belirtilmiş; kaynakta eleman yetiştirmenin önemi açıklanarak köy öğretmenlerinin toplum kalkınmasındaki rolünü başarabilmesi için öğretmen okulları müfredat programının ve çalışma sisteminin yeniden düzenlenmesi savunulmuştur. Raporda, halk için yapılan eğitim çalışmalarında, halkın ihtiyaçlarından harekete geçilmesi gereğine de ayrıca değinilmiştir.

Toplantıda beliren eğilimleri şöylece özetlemek mümkündür: İl ve ilçe personeli toplum kalkınması çalışmaları ve koordine çalışma için henüz hazırlıklı değildir, Bütün il, ilçe ve saha elemanları, mahallî ihtiyaç ve problemlere çözüm yolları arama, mahallî kaynakları gözönünde tutarak köy meselelerinin bütününe eğilen programlar hazırlama, uyumlu çalışma ve birlikte kararlaştırma yeteneğini, halkla beraber çalışma yollarını kazandırmak üzere, ayrı ayrı seminerlere tâbî tutulmalıdırlar. Köylü tarafından iş başında, program plânlama ve uygulama sırasında seçilecek tabîî önderler, köylerinin problemleri üzerine eğilme, çözüm yollarını arama, köy kaynaklarını harekete geçirme, güç birliğini gerçekleştirme ve devletin desteğini sağlama amacıyla eğitilmelidirler. İl ve ilçe seviyelerindeki eğitimsel çalışmaların bakanlığın teknik yardımıyla fakat ilin sorumluluğu altında yürütülmelidir.

TOPLUM KALKINMASI İÇİN FON

«Toplum Kalkınması Fonları» konusundaki ön raporda, pilot bölgelerde halkın kendi sorunlarına çözüm yolu bulmak üzere girişkenliği ele aldığına ve güçlerini birleştirdiğine dair olumlu örneklerin bulunduğu belirtildikten sonra, ulusal plân ve yıllık programlar dışında, köylülerin kendiliklerinden girişecekleri ve büyük ölçüde mahallî kaynaklarla yürütülecek projelerin de yer almasının

arzu edilir olduğu, bunun devlet ve il özel idarelerince teşvik edilmesi gerektiği açıklanmaktadır. Halkın girişeceği bu projelerin çimento, demir, büz gibi hususlarda yapılacak küçük çaptaki yardımlarla gerçekleşmesi mümkündür. Kaymakamların elinde topluluklardan gelecek teşebbüslerin yerinde ve zamanında az bir yardımla sonuçlandırılmasını sağlayacak bir fona kavuşturulması, köylülerde kendi çabalarının devletçe destekleneceği yolunda devlete karşı bir güven duygusu yaratmaya da yarayacaktır. İçişleri Bakanlığı, 1965 yılı için birçok illerimizin özel idare bütçelerine bu amaçla fon koydurmuş bulunmaktadır. Bu ödeneklerin harcanmasında kaymakamlıklar yetkili bulunmalıdır. Yapılacak yardımlar, çimento, boru, demir, kiremit gibi aynî mahiyette olmalıdır.

Valiler yapılan grub çalışmasında toplum kalkınması çalışmalarının desteklenmesi için özel bir fonun yaratılmasına taraftar olduklarını raporlarında belirtmişler, fonların sarf yetkisini, kaymakamlara vermeği değil, kendilerinde alakoymağı tercih etmişlerdir. Maamafih, raporda fonların, kaymakamlığın seçeceği ve teklif edeceği projelere göre tahsis edilmesi, tahsisi gerçekleşen fon miktarının il özel idarelerinden kaymakamlık emrine gönderilmesi ayrıca belirtilmiştir.

Grub raporunun tartışılması sırasında İller Bankası temsilcisinin de belirttiği gibi, yeni fonlar yaratmak kadar, bu günkü fon ve kaynaklardan toplum kalkınması amaçları bakımından daha geniş ölçüde yararlanılması imkânları da araştırılmalıdır. İller Bankası her yıl kârının yarısını köy kalkınması için ayırmaktadır. Nitekim, bankanın kurulduğu 1945 yılından bu yana (1964 sonuna kadar) bu amaçla 70 milyon liralık bir miktar ayrılmıştır. Son yıllarda bu fondan her ilden seçilecek iki köy için 86 bin lira civarında bir yardım yapılmaktadır. Son yıllarda turistik tesislere yöneltilen bu fonun toplum kalkınması amacıyla ilçeler eliyle mahallî projeleri desteklemede kullanılması mümkündür. Aynı noktada, orman içindeki ve civarındaki köylerin kalkındırılması için Orman Genel Müdürlüğü emrine ayrılan fon hakkında da ileri sürülebilir. İmâr ve İskân Bakanlığının emrindeki âfetler fonunun harcama-sında da bu amaçlar gözetilebilir. Toprak İskân İşleri Genel Müdürlüğünün örnek köy çalışmaları ve diğer yerleştirme projeleri için ayırdığı ödeneklerinde toplum kalkınmasıyla ilişkisi kurulabilir.

TOPLUM KALKINMASINDA KOORDİNASYON VE İŞBİRLİĞİ

Bilindiği üzere toplum kalkınmasında halk ile devletin sıkı işbirliği önde gelmektedir. Bu amaçla halk katılışlarının sağlanması için karşılıklı yardımlaşmanın geliştirilmesi, mahallî girişkenliğin ve tabii önderliğin geliştirilmesi kadar, devletin desteğinin etkili ve verimli şekilde sağlanması, devlet hizmetlerinin köy bütününe kapsar şekilde uyumlu olarak yürütülmesi de çok önemlidir. Zira, bu çalışmalara konu olan köy topluluklarının koşulları bölünmezlik göstermektedir. Karşılaşılan sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar arasında çok defa neden - sonuç ilişkisi vardır. Bunların yalnız birine cevap veren, nedenlerden yalnız birine dayanan programlar etkisiz ve verimsiz kalmaktadır. Kaldı ki tek bir konuda dahi belli bir amaca varılabilmesi için çeşitli faktörlerin dikkate alınması, çeşitli tedbirlerin öngörülmesi gereklidir. Bundan dolayıdır ki, köy topluluklarına götürülen hizmetlerin köy gerçeğinin bütününe kapsayacak şekilde birbiriyle tutarlı olarak ve işbirliği halinde götürülmesi gerekmektedir. Çeşitli kuruluşların mahallî topluluklara hizmet götürmek, bunları çeşitli yönlerden etkilemek üzere giriştikleri çabalar dağınıklık göstermektedir. Toplulukları etkileme, halk katılışlarını sağlama ve hizmetlerden yararlanma bakımlarından kuruluşlar arasında metod farklılıkları vardır. Tek yönlü ve tek yanlı çalışmalarla bu toplulukların kalkındırılacağı sanılmaktadır. Bütün bunlar zaman, malzeme, araç, para ve insan gücü kaybına yol açmaktadır.

Köy topluluklarıyla ilgili çeşitli alt yapı ve teknik hizmetlerden çoğu Köy İşleri Bakanlığına devredilmiştir. Fakat, tarım, eğitim, sağlık, kooperatifçilik ve tarım kredisi gibi çeşitli çalışma konuları diğer bakanlıklar ve kuruluşlara bırakılmıştır. Bu bakımdan, Köy İşleri Bakanlığıyla diğer ilgili Bakanlıklar arasında sıkı bir işbirliğine ihtiyaç vardır. Diğer yandan, yol, toprak, su, iskân, halk eğitimi, meslekî eğitim, küçük sanatlar ve benzeri uzmanlık alanlarındaki çalışmaların birbiriyle tutarlı ve birbirini tamamlayıcı şekilde yürütülmesi için sözü edilen bakanlığa bağlanmış olan çeşitli birimler arasında da koordinasyon ihtiyacı açıktır.

Merkezde ve taşrada köy toplum kalkınması çalışmalarında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak üzere hazırlanan 31.8.1964 gün ve 6/3569 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla; Bakanlıklar, il, ilçe ve köy seviyelerinde ilgili kuruluşlar temsilcileriyle bazı resmî, yarı resmî ve gönüllü kuruluşlar temsilcilerinin katılmasıyla «köy toplum kalkınması kurulları» kurulması öngörülmüştür. İl, ilçe ve

köy seviyesinde yatay, ve bunlar arasında dikey bir koordinasyon sağlanmasında bakanlar kurulu kararında öngörülen bu kurullar ne ölçüde faydalı olabilmekteydi? İl seviyesinde verimli ve etkili bir işbirliğini, uyumlu çalışmayı güçleştiren nedenler nelerdir? Komisyonların kuruluş şekli ve kompozisyonu, görev ve yetkileri, çalışma şekilleri ve usulleri yeterli miydi? Bütün bu sorular, toplantıda ayrı bir çalışma grubuna konu teşkil etmiştir.

Grub raporunda, merkezî seviyede uyumlu çalışmanın gerçekleştirilmesinin il ve ilçelerdeki çalışmaların verimine olumsuz etkilerde bulunduğu, bakanlıklar seviyesindeki koordinasyon kurulunun henüz kurulup çalışmaya başlamasının sakıncalı olduğu belirtilmekteydi. Raporda, Bakanlığın kuruluş kanununun çıkarılmamasının olumsuz sonuçları üzerinde durulmakta, idarecilerin koordinatörlük yetkilerini sınırlayan mevzuatın değiştirilmesi gereğine değinilmektedir. İl ve ilçe personelinin, saha elemanlarının toplum kalkınması için hazırlıklı olmadığını açıklayan grub raporunda bunların eğitilmesi teklif edilmektedir. Mahremiyet bölgesi için kalifiye eleman sağlamak üzere tedbirler alınmalı, fakat çeşitli kuruluşların mensupları arasında eşit malî statüler yaratılmalı, farklılıklar giderilmelidir.

Rapora göre, bazı hizmetlerin (sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi gibi) tamamen «bedavacılık» ilkesine göre devlet tarafından yapılırken, aynı çevrede diğer hizmetler için halkın belli ölçülerde ve belli şekillerde hizmetlere bedenen ya da para ile katılması istenmektedir. Hattâ köy ilkokullarının yapımında olduğu gibi, bazı illerde emanet usulünden yararlanılırken diğer bazı illerde ihale usulünün kullanılmakta olması, bazan aynı ilin sınırları içinde hem ihale, hem de emanet usulünün birarada uygulanması sık sık görülmektedir. Bu durum, halk katılımını sağlamakta olumsuz bir sonuç yaratmaktadır. Diğer yandan, çeşitli bakanlıkların ve kuruluşların, çeşitli nedenlerle hizmetlerini yürütmek üzere kurdukları bölgesel kuruluşlar çalışmaların ildeki diğer örgütler dışında, onlarla işbirliği yapmaksızın proje ve programlar hazırlayarak uygulamaya geçmeleri il çapındaki koordinasyonun sağlanmasını güçleştirmektedir. Raporda, il idaresinin bütünlüğünü zedeleyen bu gibi bölgesel kuruluşlara gidilmemesi, mevcut olanların da program plânlama, halkla ve diğer ilgili dairelerle işbirliği açısından il çapında koordinasyonun dışında bırakılmaması teklif olunmaktadır.

İllerde plânlama amacıyla kurulan il koordinasyon kurullarının genişletilmesinden ibaret olan il köy toplum kalkınması kurul-

larının üye sayısı çok kabarıktır, çalışmalar bu yüzden aksamaktadır. Valiler, büyük illerde 60 — 70 kişiyi aşan sayıda üyenin toplanması güç olmaktadır. Daha seyrek toplantılar yapmak, toplantılar arasında devamlı olarak çalışacak bir «icra komitesi», sırasında küçük «özel konu grubları» kurmak yoluyla bu sakıncaların giderilebileceği anlaşılmaktadır. Diğer yandan, raporda siyasal partilerin İl Meclisinden katılan üyelerin çok defa işe politika karıştırmak suretiyle çalışmalarını olumsuz etkilerde bulunduğu belirtilmiştir. Raporun genel kuruldaki görüşülmesinde bu noktaya da değinilmiş, demokratik kalkınma içinde halkın siyasal partiler kanalıyla gelen temsilcilerinin bu gibi kurulların dışında bırakılmaması, böylelikle hem demokrasi içinde kalkınmanın gereklerine uyulması, hem de bunların olumsuz yanlarının giderilebilmesi için daha eğitimsel bir yol olarak kabul edilmiştir.

İl, ilçe, köy ve merkez seviyesinde verimli ve etkili bir koordinasyonun sağlanması için yukarıda belirtilenlere ek olarak şu tedbirlerin de dikkate alınması faydalı olacaktır:

- Her örgütün bakanlık, il, ilçe ve köy seviyelerindeki sorumluluk, görev ve yetkileri açıkça tanımlanmalıdır.
- Birlikte çalışma ve olaylara müşterek açıdan bakma imkânı sağlayan ortam, eğitimsel yollarla yaratılmalıdır.
- Sık sık toplantılar ve yüz yüze temaslara, müşterek köy gezileriyle işbirliği anlayışı geliştirilmelidir.
- Her görevli, diğer kamu görevlilerinin köyle ilgili programları hakkında bilgi sahibi olmalı, köylü ile temasda sadece kendi konularıyla ilgilenmekle yetinmemelidir.
- Örgütler arasında taşıt, araç ve gereçlerden diğer örgütlerin de yararlanmalarını sağlayacak anlayışın yaratılması gereklidir.

TOPLUM KALKINMASI İÇİN KÖY SEVİYESİNDE ÖRGÜTLEŞME

«Köy Seviyesinde Toplum Kalkınması Örgütlenmesi» konulu önraporda, köy ihtiyar kurullarıyla muhtarların köyün tümünü gereği gibi temsil etmedikleri, görevlerini gereği gibi başaracak ehliyetinde olmadıkları belirtilmektedir. Raporda bunun nedenleri şöyle sıralanmaktadır: Köyün malî kaynakları yetersizdir. Köy önderleri, ihtiyar kurulu üyeleri gerekli bilgilerle donatılmamıştır. Teknik bilgi ve önderlik vasıflarından yoksun bulunan ihtiyar ku-

rulları köy sorunları etrafında köyün seçkin ve etkili bireylerini toplayamamaktadır. Çeşitli siyasal grupların bulunduğu köylerde, daha çok bir grubu temsil eden ihtiyar kurullarının gerçekleştirmek istedikleri olumlu işleri dahi karşı gruplar desteklememektedirler. Birden fazla mahallenin bulunduğu köylerde de her mahalle kurulda temsil olunmamaktadır. Bu sebeple, birçok hallerde, kalkınma çalışmalarında birinci derecede sorumluluk taşıyabilecek ayrı bir kurula ihtiyaç duyulmaktadır.

Koordinasyon kararnamesine göre, köylerde Toplum Kalkınması örgütlenmesi için iki yol öngörülmektedir. 1) Mevcut muhtar ve ihtiyar kurulu çalışmalardan sorumlu olacaktır. 2) Birinci yol başarıyla yürütülmiyorsa, köyde, muhtar ve ihtiyar kurulundan bir üye ile ilkokul müdürünün, köylüce seçilmiş altı üyenin, varsa kooperatif ve dernek başkanlarının, varsa belediye başkanı ile bir meclis üyesinin katılmasıyla bir toplum kalkınması kurulu kurulacaktır. Bu iki yoldan hangisinin tercih edileceğini, oradaki koşullara göre ilçe toplum kalkınması kurulu kararlaştıracaktır.

Grup çalışması sonunda hazırlanan raporda veliler genellikle memleketimizin koşulları bakımından Köy İhtiyar Kurulu dışında ayrı bir kurula ihtiyaç bulunmadığını, ancak bunların toplum kalkınması amaçları için takviye edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu kurulda, muhtar ve üyelere ek olarak, 3 öğretmen, kooperatif ve dernek başkanları, köyde asayiş kuvvetleri dışındaki kamu görevlileri, köy derneğinden seçilecek 6 önder yer almalıdır.

Tartışmalar sırasında, takviyeli ihtiyar kurulunda belli bir konunun uzmanı olan konu önderlerinin yer alması gerektiği belirtilmiştir. Diğer yandan, köydeki resmî örgütlenme dışında dernekler, kooperatifler gibi gönüllü örgütlerin de kurulması, mevcutların etkili duruma sokulması gereklidir. Bazan belli bir işi başarmak için kurulmuş özel komitelerden de yararlanma yolları aranmalıdır. Nitekim bu yoldan özellikle Kırklareli köylerinde sulama ve diğer işlerde yararlanılmaktadır.

KÖY SEVİYESİNDE PROGRAM PLÂNLAMA

Toplum kalkınmasında köy, ilçe ve il kademelerinde program plânlama eğitim ve araştırma çalışmalarıyla hazırlanan ve düzenlenen bir çalışma olarak kabul edilmektedir. Bir yanda köylüye yardımcı olacak, rehberlik edecek olan idareci ve görevlilerde koordine düşünme ve çalışma alışkanlıklarını; bir yanda da köylüde köy

kalkınması problemlerinin çeşitli yönleriyle ilgilenen görevlilere güvenle yaklaşarak bu problemler üzerinde düşünme ve çözüm yolları arama alışkanlıklarını geliştirmek için çeşitli eğitimsel programların uygulanması gereklidir. Köy seviyesinde program plânlamaya geçerken kamu görevlilerinin toplum kalkınmasına tam olarak yöneltilmesi, köy önderlerinin ve köylünün bu çalışmalara isterli ve hazırlıklı duruma getirilmesi, araştırma sonuçlarının alınmış olması, bu çalışmalar için gerekli örgütlemenin gerçekleştirilmesi gibi eğitimsel koşullar önraporda belirtilmektedir.

Bu konudaki grubun çalışması raporunda köy önderlerinin sahada uygulama içinde tesbit edilmesi, program plânlama ve uygulama çalışmalarında görev almış elemanların, çalışmaların herhangi bir safhasında başka yere atanmaması, plânlama konusunda rehberlik edecek elemanların kısa ve uzun sürelerle mahallî kademelerde görevlendirilmesi gibi teklifler yer almıştır.

Bilindiği gibi köylünün kuvvetle duyduğu ihtiyaçlardan hareket etme ve halkın duymadığı ihtiyaçları onlara duyurtma zarureti toplum kalkınmasında program plânlama çalışmaları için hareket noktası olmaktadır. Diğer yandan, halka rağmen halk için programlar değil, «halkla birlikte, halk için, halk tarafından plânlama» toplum kalkınması programlarının ayırd edici özelliğidir. Bu bakımdan alttan gelişen toplum kalkınması programlarıyla, yukarıdan gelen diğer plânlama ve programlama çalışmaları arasında, özellikle Köy İşleri Bakanlığı'nın daha çok İsrail Modeli'ne uygun şekilde giriştiği «çok yönlü kırsal plânlama» ile entegrasyon sağlanmalıdır.

ÖZEL PROBLEMLERİ OLAN KÖYLER VE TOPLUM

KALKINMASI

Valiler toplantısında özel problemler taşıyan köylerimizin durumları da ele alınmıştır. Bunların başında ormanların içinde ve kenarında yerleşmiş 13 binden fazla köyde yaşayan 7 milyon insan gelmektedir. Bu köylerden beş binden fazlası tam anlamıyla ormanların içinde yerleşmiş bulunan köylerdir. Genellikle dağlık yerlerde bulunan orman köylerinin tarım toprakları yetersizdir. Yapılan bir ankete göre, orman köylerinde hane başına 35 dönüm toprak düşmektedir. Topraksızların ve toprağı az olanların oranı % 50 yi aşmaktadır. Gelirlerinin büyük kısmı hayvancılıktandır. Burada yaşayan köylüler kendilerinin ve hayvanlarının yiyeceğini

sağlamak için ormanları açmakta ve tahrib etmektedir. Yangelir kaynakları gelişmemiştir. Mevsimlik göçler bu köyler arasında çok yaygındır. Raporda, bu köylerin kalkınmasının büyük ölçüde orman köylerindeki işgücünün tam olarak kullanılmasına, açlıkla savaşılmaya bağlı bulunduğu belirtilmektedir. Toplum kalkınmasının amaçlarından biri de köyde boşduran işgücünü değerlendirmektir. Teraslama, ağaçlandırma, mera islahı, tarımsal araziyi taş ve kayalardan temizleme gibi çalışmalar köylüyü daha verimli bir çalışmaya götürebilir. Raporda, köylünün bu gibi işlerde çalıştırılmasının zoraki olmaması, insanın kendisi için çalıştığına inandırılması, fidan, tohum, çimento gibi maddelerin devletçe sağlanması, devlet yardımlarının zamanında yapılması, köylüye bu amaçla iş yerinde eğitim verilmesi, ileride kendisinin de faydalanacağı tabii olmakla beraber, bu işlerde çalışacaklara sembolik birer yevmiye ödenmesi, gibi tedbirler ileri sürülmektedir.

Özel problemler gösteren köyler konusunda yapılan grub çalışması sonucunda hazırlanan raporda, işsizlik ve açlıkla mücadele için özel programlar düzenlenmesi gereği belirtildikten sonra, bu gibi köylerde kredilerin çabuk ve etkili duruma sokulması, tapu ve kadastro işleri tamamlanmayan yerlerde ise zincirleme kefaletle kredi verilmesi, tarım ve orman arazisinin suratile sınırlandırılması, köy inşaatında orman tahribatını önlemek üzere keresteden başka malzemenin kullanılmasını kolaylaştıracak tedbirlerin alınması, yakıt olarak odun ve tezeğin kullanılmasını azaltmak amacıyla yüksek randımanlı soba ve kuzinlerin orman dışındaki köylere de verilmesi, linyitlerimizin daha iyi işletilmesi imkânlarının araştırılması gibi tedbirler öngörülmüştür.

Orman köyleri için düşünülecek tedbirler arasında, İşletmelerin bu köylerde oturan kimseleri bakım, islah, taşıma gibi işlerde işçi olarak çalıştırması hususu da dikkate alınabilir. Diğer bir çözüm yolu da, ormana bağlı endüstrilerin orman yakınlarında kurulması ve köylülerin endüstri işçisi olarak yetiştirilerek buralarda kullanılmasıdır. Kıl keçisi gibi ormana zararlı hayvan türleri yerine, ormana zararı olmadığı bilinen hayvan türlerine gidilmesi, arıcılık, tavukçuluk gibi yan gelir getiren ek meşguliyetlerin teşvik edilmesi akla gelen diğer tedbirler arasındadır.

Özel durum taşıyan köylerimizden bir kısmı da iç ve dış iskân projelerine konu teşkil eden köylerdir. Bunlar, ayrı ayrı köyler halinde ya da mevcut köylere ekleme olarak kurulan köylerdir. İster iç, isterse dış göç sonucu yerleştirilmiş olsunlar, yeni gelenlerle es-

kidenberi orada ya da çevrede yaşayanlar arasında gerginlikler, anlaşmazlıklar ve çatışmalar başgöstermektedir. Bazı ailelerin topluca ya da birer ikişer yerleştirildikleri yerlerden başka yerlere kaçtıkları, bazan bir köyün ya da mahallenin tamamen boş kaldığı bilinen gerçeklerdendir. Yerleştirilen ailelerin bazan kendi aralarında da kolay kolay kaynaşıp anlaşmadıkları görülmüştür. Zira, bunlar her zaman için aynı köyden ve birbirine akrabalık bağları olan ailelerden değildir. Bunları mustahsil duruma getirmek, birbiriyle kaynaştırıp bir topluluk bilinci yaratmak, aralarında dayanışma kurmak, yeni gelenlerle eskilerin çatışmasını önliyerek uzlaştırmak üzere yoğun bir eğitimsel ve örgütsel çalışma yapılması gereklidir. Toplum kalkınmasından bu konuda da yararlanılması mümkündür.

TOPLUM KALKINMASININ YURD DÜZEYİNDE YAYILMASI

Bilindiği gibi, toplum kalkınması Plânlı Kalkınma devresinin başlangıcı olan 1963'den bu yana yurdun çeşitli bölgelerindeki 12 pilot ilçede denenmektedir. Kalkınma Plânı ve yıllık programlar, toplum kalkınmasının geniş çapta bir program halinde yurdun her tarafında toptan uygulanması yerine, önce başka başka bölgelerde deneme uygulamaları yaparak, metodları geliştirmek suretiyle yurd düzeyine yayılmasını uygun görmüştür. Metodlar geliştirildikten, idarî tikanıklıklar giderildikten ve gerekli ortam hazırlandıktan sonra kademe kademe yayılma yolu elverişli görülmüştür. Plân, 15 yıllık plân yörüngesi içinde 1967'ye kadar her ilden bir ilçenin, dönem sonu olan 1967'ye kadar yurdun bütün illerinin, dolayısıyla bütün köylerin toplum kalkınmasının kapsamına girmesini öngörmektedir.

Köy İşleri Bakanlığının koordinasyon çalışmalarını düzenleyen kararname, ile toplum kalkınması pilot bölgeleri dışındaki illerde, ön hazırlıkları yapmak ve yurt çapında anlayış beraberliği sağlamak üzere sadece il toplum kalkınması kurullarının kurulması, hazırlıkları yeterli görülen illerin diğer kademe çalışmalarına geçişlerinin Köy İşleri Bakanlığı'nın kılavuzluğu ile yapılması öngörülmektedir. Diğer yandan, 1964 Yıllık Programında ise, «istekler ve mahallî idarelerin ilgisi gözönünde tutularak, kendi imkânları ile toplum kalkınması konularında programlar hazırlayan illere ve ilcelere de merkezden gerekli teknik yardım sağlanacaktır» denilmekteydi.

O halde, mesele şu soruda düğümleniyordu: acaba, toplum kalkınması kapsamına sıra gelinceye kadar diğer iller bu konuda nasıl bir yol tutmalıydılar? Herhalde toplum kalkınmasının kapsamı-

na girinceye kadar köye yönelen çalışmalar durdurulamazdı. Hizmetler ve çalışmalar devam edecekti. Fakat pilot bölge çalışmalarını da yeterli ön koşullar yaratılmaksızın ve birtakım metodlar geliştirilmeksizin diğer illere süratle yaymak, laboratuvar değeri olan bu çalışmaların deneyicilerin kontrolü dışında kalması sakıncasını doğurabilirdi. Gerçi pilot bölgelere toplum kalkınması için özel fonlar ve ödenekler, olağanüstü olanaklar sağlanmış değildir. Zira, laboratuvar çalışmasının normal koşullar altında yapılması daha gerçekçi sonuçlara varılması için gerekliydi. Yoksa, personel, araç, para ve gereç kaynaklarının belli bir ilçede ya da köylerde yoğunlaştırılmasıyla bazı olumlu sonuçlar elde etmek her zaman için mümkündür. Esasen bazı illerde girişilen «örnek köy» çalışmaları böyle olağanüstü koşullar altında yürütülmektedir. Toplum kalkınması pilot bölge çalışmalarında, seçilen ilçeye bu gibi olağanüstü olanaklar sağlamak bahis konusu değildir. Programlar, eldeki imkânlarla göre yürütülecektir. Toplantıda söz alan bir yetkilinin ifadesiyle, hareket edemeyen bir hastayı harekete götüreceğimizin zerkinden başka bir ayrıcalık yaratılmamaktadır. Sadece pilot ilcelerde kadroların tam olarak kullanılması, münhallerin doldurulması sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak pilot bölgelerdeki durumun sadece bunlardan ibaret olduğu da sanılmamalıdır. Buralarda, il, ilçe ve köy seviyesinde yoğun bir eğitimsel çalışma yapılmaktadır. Zira, toplum kalkınması ve plânlı kalkınma çalışmaları kademe kademe her idarecide ve görevlide, yeni bir tutum ve anlayış gerektirmektedir. Görevlilerin kendi aralarında işbirliği yapmaları ve uyumlu şekilde çalışmaları, köye ve köylüye yönelmeleri, halkla birlikte çalışmaları, birlikte program plânlamaları, uygulama yapmaları gerekmektedir. Herşeyi kendi bildiği iddiasında olan halka yukardan aşağıya doğru programlar götürmekle köyü kalkındıracağını sanan, diğer kuruluşları kendisine rakip kabul eden, köylüye tepeden bakan müdür ve görevlilere yepyeni bir tutumu aşılacak, onları buna inandırmak herhalde kolay olamazdı. Bu alışkanlıkların değiştirilmesi etkili bir yöneltme eğitimini gerektirmektedir. Halk arasında da işbirliği anlayışını ve genellikle kalkınmayı engelleciyi davranış, düşünce ve değer yargılarının değiştirilmesi yoğun bir halk eğitim çalışmasını gerektirmektedir. Diğer yandan halkın kendi içinden çıkan mahallî önderliğin geliştirilmesi ve eğitilmesi gereği açıktır. Fakat halkın ve görevlilerin bu yönde eğitilmeleri, devlet ve halk işbirliğini gerçekleştirmeğe, daha doğrusu bundan beklenen sonuçların gerçekleşmesine yeter gelmez. Kendi problemlerini ele alabilen, bunların çözüm yollarını

bulabilen, bu amaçla güç birliği yapabilen toplulukların devletin her türlü olanaklarıyla desteklenmesi gereklidir. Halkla birlikte çalışmaya yöneltilmiş olan memurların köy topluluklarını tatlı dil ve güler yüzle avutan, bol bol nutuk çeken, imkânları elvermediği için köylüye karşı sözünü yerine getiremeyen kimseler olmaktan kurtarılması, böylece köylü gözünde sarsılan devlet memuru itibarının iadesi toplum kalkınmasında başarının ön koşulu olmaktadır. Bunun için de, idarî mekanizmadaki tıkaıklıkların giderilmesi, il ve ilçe idarelerinin gerekli teknik personel, araç, gereç ve taşıtla donatılması, yeterli malî kaynakların yaratılması zorunluğu vardır. Bütün bu nedenlerle, toplum kalkınması hareketi pilot bölgeler dışındaki illere götürmeden önce, çalışmalarını başarıya götürecektir eğitimci çalışmalar yapılarak ortamın yaratılması yanında, il ve ilçe idaresinin aksayan yanlarının düzeltilmesi, tıkanıklıkların giderilmesi, eksiklerinin tamamlanması sağlanmalıdır. Aksi halde, sadece halkın ve iyi niyetli idarecilerin görevlilerin arzu ve girişkenliği, devletçe desteklenmedikçe, başarıyı azaltıcı, halktaki ve görevlilerdeki hevesi kırıcı sonuçlar yaratabilir. Bu da toplum kalkınmasının başarısına olumsuz etkilerde bulunabilir. O halde, gerekli koşullar yaratılmadan programın kapsamı genişletilmemelidir. Ancak, pilot bölgelerdeki çalışmalardan da biran önce ders alarak, koşulları çok elverişli olan illerin bu çalışmalara biran önce girişmelerini sağlayacak, onları bu yolda teşvik edecek ve destekleyecek tedbirlerin alınması, idarî düzenlemelerin yapılması, gerekli olanakların yaratılması kaçınılmaz bir durum almaktadır.

SONUÇ

26 Pilot Bölgenin valisinin katıldığı bu toplantı, toplum kalkınmasının en can alıcı konularının tecrübeli idareciler tarafından ele alınmasını, Bakanlığın yüksek kademelerindeki uzmanlarla idarecilerin bilgi ve görüş alışverişinden bulunmalarını sağlamış bulunuyor. Valiler, ele alınan sorunlara çözüm yolları bulunmasında da Bakanlığa yardımcı olmuşlardır. Valilerin uygulamaya dayanan görüşlerinin, grub çalışmalarını ve tartışmalar yoluyla daha olumlu olarak değerlendirilmesine de yarayan bu gibi toplantılar belli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Çalışmaların değerlendirilmesi bakımından da böyle toplantılara gidilmesi faydalı olacaktır. Diğer yandan, bakanlıkların üst kademeleri, özellikle Köy İşleri Bakanlığı gelenleri için yüksek kademedeki yöneltme seminerlerine büyük ihtiyaç vardır. Bakanlığa bağlı kuruluşlarda, toplum kalkınması anlayışı henüz genel müdürler seviyesinde bile yayılmamıştır. Çok yönlü plânlama

adı altında yürütölmek üzere girişilen çalışmalar, toprak iskan genel müdürlüğünün örnek köy denemeleri toplum kalkınmasından ayrı, sanki onun dışında ve sanki onun yerine kaim olacak çalışmaların izlemine uyandıracak yoldadır. Bakanlığa bağlı kuruluşlar, toplum kalkınmasının kendi çalışmalarında da uyulacak bir yöntem olduğunu unutmamalı, toplum kalkınmasının yedi sekiz kişilik bir grubun heveslerini gidermek için çaba gösterdikleri bir çalışma olmadığını kabul etmelidirler. Bunun sağlanmasında bakanlık içi koordinasyon ve işbirliği çerçevesinde girişilecek toplantıların ve yüksek kademe seminerlerinin rolü büyük olabilir.